

Pathology of Religious Education and Development of a Model for Eager Religiosity: A Case Study

ARTICLE INFO

Article Type
Analytical Review

Authors

Aboutaleb Awadzadeh ¹,
Ayatollah Karimi Baghmalek ^{2*},
Sadegh Rezaei ³

How to cite this article

Aboutaleb Awadzadeh, Ayatollah Karimi Baghmalek, Sadegh Rezaei, Pathology of Religious Education and Development of a Model for Eager Religiosity: A Case Study, *Journal of Quran and Medicine*. 2020;5(2):109-121.

1. PhD Student, Department of Philosophy of Education, Tehran Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

2. Assistant Professor, Department of Psychology, Ahvaz Farhangian University, Tehran, Iran (Corresponding Author).

3. Assistant Professor, Department of Education, Amin University of Law Enforcement Sciences, Tehran, Iran.

* Correspondence:

Address:
Phone:
Email: ayat191@gmail.com

Article History

Received: 2020/06/23
Accepted: 2020/09/09
ePublished: 2020/09/21

ABSTRACT

Purpose: The aim of this study was the pathology of religious education with the approach of apostasy and the development of a model of enthusiastic religiosity in high school students in the second year of Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad provinces.

Materials and Methods: For this purpose, from the statistical population of teachers and education directors of the province by conducting qualitative research, 18 people were selected by purposive sampling and their views with an approach based on the data foundation method (open coding, axial coding and Selective coding) was examined. Data were collected by general guidance interview in a semi-structured manner. To obtain data validity and validity, two methods of reviewing participants and reviewing non-participating experts in the research were used.

Findings: The obtained results show that the central phenomenon of the present article is "neglect of the phenomenon of apostasy and harms of religious education" which according to the causal conditions of "internal and external factors", the background conditions of "age characteristics" And gender, economic characteristics and socio-cultural characteristics "and the mediating conditions of" unnecessary strictures and lack of proper planning ", strategies have been formulated and the final model has been presented based on it.

Conclusion: Based on the results, the existing harms and causes of apostasy in each of the areas under discussion, indicate a lack of rational approach to religion, and is mostly due to misconceptions about religious education that ultimately practice. Incorrect and incorrect leads.

Keywords: Pathology, Religious Education, Eager Religiosity, Second Year High School Students, Data-Based Approach.

آسیب شناسی تربیت دینی و تدوین الگویی برای دین‌پذیری مشتاقانه مطالعه موردی (دانش‌آموزان متوسطه دوره دوم استان کهگیلویه و بویراحمد)

ابوطالب عوض زاده^۱

دانشجوی دکتری، گروه فلسفه تعلیم و تربیت، واحد علوم
و تحقیقات تهران، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
آیت اله کریمی باغملک^{۲*}

استادیار، گروه روانشناسی، دانشگاه فرهنگیان اهواز، تهران، ایران
(نویسنده مسئول).

صادق رضایی^۳

استادیار، گروه تعلیم و تربیت، دانشگاه علوم انتظامی امین، تهران،
ایران.

چکیده

هدف: هدف این تحقیق آسیب‌شناسی تربیت دینی با رویکرد
دین‌گریزی و تدوین الگوی دین‌پذیری مشتاقانه در دانش‌آموزان
متوسطه دوره دوم استان کهگیلویه و بویراحمد بود.

مواد و روش‌ها: به این منظور از جامعه آماری معلمان و مدیران
آموزش و پرورش استان با انجام تحقیق کیفی، ۱۸ نفر به صورت
نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شده و دیدگاه آنان با رویکرد مبتنی
بر روش داده بنیاد (کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کد
گذاری انتخابی)، مورد بررسی قرار گرفت. داده‌ها با روش
مصاحبه با هدایت کلیات و به صورت نیمه ساختار یافته گرد
آوری شد. برای به دست آوردن اعتبار و روایی داده‌ها از دو روش
بازبینی مشارکت کنندگان و مرور خبرگان غیر شرکت کننده در
پژوهش استفاده شد.

یافته‌ها: یافته‌های به دست آمده نشان می‌دهد که پدیده محوری
مقاله حاضر "غفلت از پدیده دین‌گریزی و آسیب‌های تربیت
دینی" می‌باشد که با توجه به شرایط علی "عوامل درونی و
عوامل بیرونی"، شرایط زمینه‌ای "ویژگی‌های سنی و جنسیت،
ویژگی‌های اقتصادی و ویژگی‌های فرهنگی-اجتماعی" و شرایط
میانجی "سخت‌گیری‌های بی‌مورد و فقدان برنامه‌ریزی
مناسب"، راهبردهایی تدوین و مدل نهایی بر اساس آن ارائه شده
است.

نتیجه‌گیری: بر اساس نتایج، آسیب‌های موجود و علل دین‌گریزی
در هر کدام از حوزه‌های مورد بحث، نشان دهنده عدم انتخاب
رویکرد عقلانی به دین بوده، و بیشتر ناشی از برداشت‌های
نادرست افراد از تربیت دینی است که در نهایت به عمل ناثواب
و نادرست منجر می‌شود.

کلیدواژه‌ها: آسیب‌شناسی، تربیت دینی، دین‌پذیری مشتاقانه،
دانش‌آموزان متوسطه دوره دوم، رویکرد مبتنی بر روش داده بنیاد

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۴/۰۳

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۶/۱۹

*نویسنده مسئول: ayat191@gmail.com

مقدمه

دین استوارترین ستون حیات مادی و معنوی و امنیت روانی آدمی
است که به او عزت و شرافت می‌بخشد و نورایمان و اخلاص را
درجانش برمی‌فروزد و او را از زنجیرهای اسارت نابخردانه آزاد
می‌سازد. دین داری نهادینه کردن تعالیم و ارزش‌های دینی است و
در همه ابعاد حیات آدمی که ثمرات بی‌شماری دارد و در لباس
یقین، صبر و تسلیم و رضا، امانت‌داری، راستی، حیا
و پاکدامنی، وفاداری، پارسایی، انفاق و احسان، رحم و عطف، مدارا
و مهربانی، طاعت و عبادت، جهاد و تلاش جلوه می‌کند. اما پیوسته
عواملی به صورت پیدا و پنهان دین‌داری را تهدید می‌کند. این
عوامل به صورت آفت‌ها، آسیب‌ها و موانع بازدارنده فراراه
اندیشه دینی و گرایش او به دین‌قرار می‌گیرد و زمینه دین‌گریزی
و دین‌ستیزی فراهم می‌آید.

تربیت دینی تربیتی است بر اساس مفاهیم و معیارهای دین‌مبین
اسلام که اگر انسان در سایه‌سار آن، راه رشد و تربیت صحیح را
پیماید به بالاترین درجه فضایل و کمالات انسانی خواهد رسید و
یکی از مقوله‌های زیربنایی، حیاتی و سرنوشت‌ساز در تعلیم و
تربیت به شمار می‌رود. در نظام آموزشی تربیت دینی مبتنی بر
ساحت اعتقادی، فلسفی و جهان‌بینی مکتب اسلام صورت
می‌گیرد. اهمیت و ضرورت تربیت دینی و آسیب‌شناسی آن در
حقیقت به جایگاه دین در زندگی بشر بازمی‌گردد. زندگی معنا و
حقیقت خود را در پرتو دین می‌یابد و انسان با پذیرش دین و
اطاعت از تعالیم آن به عالی‌ترین کمالات می‌رسد. از دیدگاه امام
علی (ع) دین محافظت‌کننده انسان از انحراف و بازدارنده او از
محرمات و خباثت است. (۱).

مهم‌ترین تأثیر دینداری بر زندگی فرد، احساس آرامش و اطمینانی
است که دین به ارمغان می‌آورد و آدمی را از اضطراب‌های
گونگون می‌رهاند. فرد در این جهت همانند کودکی است که
دست خود را در دست پدری مهربان و قابل اتکا گذاشته که با
خیال راحت می‌تواند راه برود و از هر چیزی نهراسد. این اطمینان
خاطر، موجب می‌شود انسان از مرگ نترسد، جسم و روح سالمی
داشته باشد و از زندگی خود در این جهان احساس رضایت کند.
زیرا دین او را از وابستگی و تعلق خاطر زیاد و به مسائل دنیوی،
که همه ناراحتی‌ها و نگرانی‌هاست، رهانده و به وی آسایش و
آرامش عطا کرده است. (۲).

جامعه‌ای که دینی می‌اندیشد و دینی رفتار می‌کند جامعه‌ای
است که می‌تواند خوشبختی و پیشرفت واقعی را در خود متجلی
سازد. اهمیت و ضرورت درباره تربیت دینی و آسیب‌شناسی آن در
حقیقت به جایگاه دین در زندگی بشر بازمی‌گردد، زندگی معنا و
اهمیت خود را در پرتو دین می‌یابد و انسان با پذیرش دین و
اطاعت از تعالیم آن به عالی‌ترین کمالات می‌رسد. دین داری
معیوب می‌تواند ثمره تربیت دینی غلط باشد و عدم هماهنگی
میان آموخته‌های دینی در خانواده و جامعه و نیز افراط و تفریط
در مسائل عبادی، فرزندان را دچار سردرگمی و تضاد می‌کند و
موجب ناتوانی او در انتخاب صحیح می‌شود. نظام تربیتی کارآمد
نظامی است که بین اجزای فکری و برنامه‌های اجرایی و عملیاتی و

کاهش آسیب های اجتماعی را در پی دارد. افزایش دین گریزی، بالا رفتن آمار طلاق، اعتیاد، فساد و بزه کاری را در پی دارد و کاهش آن از آمار این گونه آسیب ها می کاهد. نقش دین داری و دین گریزی در دیگر آسیب های اجتماعی از دید جامعه شناسان و روان شناسان نیز پنهان نمانده است؛ آنها به قدرت بازدارندگی دین در برابر هنجارشکنی و آسیب رسانی اعتراف دارند و دین را عامل مهمی در برقراری زندگی سالم اجتماعی می دانند. (۶).

تا زمانی که پایه های مذهبی در یک جامعه قوی و اعضای آن پایبند اعتقادات مذهبی خود باشند اعضای جامعه عموماً به فساد و انحراف از ارزش ها و هنجارهای اجتماعی روی نخواهند آورد. در عین حال اگر اعتقادات مذهبی اعضای یک جامعه رو به سستی بگذارد و در آن حد کاهش یابد که عده زیادی از افراد دلیلی برای کنترل خود و پرهیز از گناه نبینند و یا کارهای خلاف را گناه و نامشروع نپندارند در آن صورت جامعه به طور جدی با خطر نابودی روبروست، بنابراین به همان نسبت که نقش مذهب در جامعه تضعیف شود، نظام اجتماعی و پیوندهای درون آن سست خواهند شد و کنترل جامعه در بعد فردی، خانوادگی و اجتماعی دشوار خواهد شد (۳).

در بین جوانان پدیده «دین گریزی» یکی از مشکلات اساسی جوامع انسانی است که همواره دغدغه هایی را برای رهبران دینی، دین داران و خانواده های متدین به وجود آورده و تهدیدهای جدی برای نسل جوان محسوب شده است؛ این پدیده نامیومون مشکل امروز یا دیروز بشر نیست، بلکه سابقه دیرینه دارد و همواره جوامع بشری با آن دست به گریبان بوده اند. این عنوان برای این طراحی شده است که به پدیده کم رنگ شدن عقاید دینی و مذهبی در جوانان نگریسته شود. کسانی که با تعلیم و تربیت اسلامی آشنایی دارند، می دانند که دین امری فطری است و با فطرت و طبیعت انسان سازگار است (۷).

دین گریزی به اشکال گوناگون، در میان ملت ها وجود داشته و پدیده ای نوظهور و مختص به قرن های اخیر نیست. به همین دلیل، دین گریزی یک پدیده اجتماعی است و مثل دیگر پدیده های اجتماعی، کیفیت پیدایش، تحول، نتایج و پیامدهای آن در جامعه شناسی مورد مطالعه قرار می گیرند. روشن است که در این بین، توجه به یک عامل خاص، ناشی از عدم توجه به ابعاد دیگر این پدیده است. بنابراین، بروز چنین پدیده ای ممکن است عوامل زیادی داشته باشد که می توان با نگرش جامعه شناختی، آنها را از قرآن استخراج کرد و تحلیل خاص قرآن را در این زمینه به دست آورد (۷). آسیب شناسی تربیت دینی مطالعه آفات و آسیب هایی که در روند تربیت دینی متریبان رخ داده و منظور از آن، مطالعه و کشف عوامل بی نظمی ها و بحران ها و کج روی های معرفتی و رفتاری است (۸).

اهداف آن هماهنگی و انسجام وجود داشته باشد. با توجه به واقعیت های بشری دارای طرح و برنامه کارآمد تربیتی باشد و بر ایجاد شرایط مناسب تربیتی و ارائه طرح های اجرایی واقع نگر توانایی داشته باشد. تا زمانی که پایه های مذهب بر یک جامعه قوی و اعضای آن پایبند به اعتقادات مذهبی خود باشند، اعضای جامعه عموماً به فساد و انحراف از ارزش ها و هنجارهای اجتماعی روی نخواهند آورد و در عین حال اگر اعتقادات مذهبی جامعه رو به سستی بگذارد و در آن حد کاهش یابد که عده زیادی از افراد دلیلی برای کنترل خود و پرهیز از گناه نبینند و یا کارهای خلاف را گناه و نامشروع نپندارند در آن صورت جامعه به طور جدی با خطر نابودی روبروست. (۳).

آسیب شناسی تربیت دینی شناخت آسیب ها و اشکالاتی است که بر اعتقادات و باور دینی و آگاهی و معرفت دینی و یا رفتار عملی در اندیشه و عملکرد جامعه دینی وارد می شود و یا ممکن است وارد شود. این آسیب ها می تواند عوامل و منشأهای گوناگون داشته باشد، ولی عموماً در دو بعد ظاهر می شود و بعد اول مربوط به عقاید و معرفت دین شناسان و یا مدعیان دین شناس و بعد دیگر مربوط به رفتار دین داران و یا متظاهران به دین داری است (۴).

تربیت دینی بر حسب سنت دیرینه به انتقال یک سلسله اطلاعات مجزا منحصر شده، لذا انجام اخلاقی و دینی توسط دانش آموزان به دلیل منابع پاداش و تنبیه، جایگزین شور و رغبت دینی در آنها شده که به تبع آن گرایش های انحرافی را می بینیم. شواهد قانع کننده ای وجود دارد که از آشفتگی در وضعیت تربیت دینی در کشور حکایت می کند. کشور ما به رغم برخورداری از فرهنگ و انقلاب دینی و با توجه به دین به عنوان پایه همه برنامه های معنوی و مادی از این آسیب در امان نبوده است. انقلاب ارتباطات باعث سرایت آسیب های جهانی به کشور شده است. آسیب ها و بحران هایی که نیاز است شناسایی شوند تا در پناه این شناسایی بتوان در راه رفع آنها گام نهاد.

پیدایش آسیب های گوناگون در دین و دینداری موجب شده است تا دین آنچنان که باید نقش خود را ایفا نکند و دین داری آسیب دیده رفتار و عملکردهایی را به بار آورد که هیچ نسبتی با حقیقت دین ندارد. تلقی درست از دین مطابق روح دین و اهداف و جهت گیری های آن و دینداری بر این اساس مهمترین وجه رویکرد به دین و دینداری است. شناسایی آفت هایی که در طول این مسیر در تربیت دینی ظاهر می شود و رفع آنها بهبود نظام تعلیم و تربیت دینی را در نسل های آینده به دنبال خواهد داشت. تعلیم و تربیت دینی محصول کارکرد تمام دستگاه های فرهنگی، تربیتی مثل خانه، مدرسه، رسانه های جمعی، تمام نهادهای سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و قضایی در کنار محیط اجتماعی است. (۵).

بررسی و تحلیل دشواری های تربیت دینی، در گرو شناخت منشأ آسیب هاست یکی از این آسیب های تربیت دینی دین گریزی است. دین گریزی به مثابه یک آسیب اجتماعی در مقایسه با دیگر آسیب های اجتماعی اهمیت در خورد توجه این آسیب و نقش ویژه آن در پدیداری دیگر آسیب های اجتماعی را به اثبات می رساند؛ به گونه ای که فزونی و کاستی دین گریزی، افزایش و

- 1 Change of religion
- 2 Social phenomenon

ماهیت آن به واسطه سیال در حال تحول و جدید بودن مبهم است، با این وجود می‌توان آن را فرایندی اجتماعی دانست که در آن قید و بندهای جغرافیایی که بر روابط اجتماعی و فرهنگی سایه افکنده از بین رفته است و مردم به طور فزاینده کاهش این قید و بندها آگاه می‌شوند. در خصوص تربیت دینی در عصر جهانی شدن باید اذعان داشت (۱۴).

اقا محمدی در تحقیقی با عنوان بررسی نقش الگوی تربیتی والدین در تربیت دینی فرزندان با هدف، بررسی نقش الگوی تربیتی والدین در تربیت دینی فرزندان پرداختند. روش پژوهش در محدوده روش های توصیفی - پیمایشی و نوع تحقیق، کاربردی بود. یافته های پژوهش نشان می دهند که نگرش مذهبی والدین در تربیت دینی فرزندان تأثیر مستقیم داشته و رعایت آداب دینی از سوی والدین با تربیت دینی فرزندان آنها رابطه معناداری دارد. نتایج پژوهش رابطه بین ساده زیست بودن والدین با تربیت دینی فرزندان را در سطح قابل قبولی نشان داد. همچنین بین سطح سواد والدین و تربیت دینی فرزندان آنها اختلاف معناداری مشاهده نشده است (۱۵).

معافی و اشرفی در تحقیقی با عنوان عوامل موثر بر دین پذیری و دین گریزی جوانان از دیدگاه جوانان نشان داده است که نوع تربیت خانواده ها، رابطه دوستان و همسالان، عملکرد افراد مذهبی ۳ رسانه های گروهی و شناخت ارائه فردی، بر دین پذیری جوانان تأثیر دارد. در جامعه دانشجویی و دانش آموزی نیز بیشترین تأثیر را به ترتیب شناخت و آگاهی از دین، نوع تربیت خانواده، عملکرد مربیان و افراد مذهبی، رابطه دوستان و همسالان و رسانه های گروهی دارا می باشند (۱۶).

همچنین تحقیق تقوی راد با عنوان آسیب شناسی تربیت دینی با رویکرد دین گریزی و گرایش به عرفان های کاذب نشان می دهد که مفهوم تربیت دینی و اهداف و آسیب های وارده بر آن، دارای چهار حیطه از روابط انسان می باشد که عبارت اند از اصلاح رابطه انسان با خدا، اصلاح رابطه انسان با خود، اصلاح رابطه انسان با جامعه، اصلاح رابطه انسان با طبیعت.

بهرامی در تحقیقی مشابه با تقوی راد، با عنوان دین گریزی، عوامل و راه حل ها در پرتو قرآن بیان داشتند دین را از نگاه قرآن، مجموعه ای از باورها و رفتارها با محوریت یک موجود برتر تعریف کرده و پس از اشاره به بیشینه دین گریزی، عوامل دین گریزی را مانند محیط، دوستان و مربیان، فشار و خشونت، ناکار آمد دیدن دین، شک و تردید، ناسازگاری با عقل، ناسازگاری با علم، فقر، روان پریشی، سخنگویان دین، خواسته های نفسانی، تهاجم دینی و گستردگی شریعت با استناد به آیات قرآن به تفصیل مورد بررسی قرار داده است.

پژوهشی دیگر، رحمان پور، میرشاه جعفری در تحقیقی با عنوان آسیب های تربیت دینی و ارائه راهکارهای مناسب از دیدگاه صاحب نظران با رویکرد برنامه ریزی درسی، بیان کردند تربیت دینی یکی از مهمترین جنبه های مهم تربیت به شمار می رود و به لحاظ

بررسی پیشینه تحقیقات انجام شده در زمینه عوامل موثر در دین گریزی نشان دهنده تحقیقات مختلفی است که از ابعاد مختلفی به این موضوع پرداخته اند. هر چند درصد بالایی از این پژوهش ها به روش کتابخانه ای و استفاده از منابع مکتوب موجود انجام گرفته است با این وجود تحقیقات سال های اخیر نشان دهنده افزایش به کارگیری رویکرد کمی در شناسایی این عوامل می باشد. دلبری، در تحقیقی با عنوان آسیب های تربیت دینی از دیدگاه شهید بهشتی، از بی توجهی به نیاز های جسمی افراد، بی توجهی به نقش الگویی والدین، تضاد میان دو نسل، تضاد میان برنامه ریزی های محیط اجتماعی و رسانه ها با اهداف تعلیم و تربیت دینی، عدم مطابقت قول و فعل مربیان، عدم توجه به تفاوت های فردی و نداشتن جاذبه به عنوان آسیب های تربیت دینی معرفی کرده است (۹).

عباسی در تحقیق خود با عنوان عوامل دین گریزی و گرایش جوانان به فرهنگ غرب بیان داشتند دین گریزی و گرایش جوانان به فرهنگ غرب همواره دغدغه هایی را برای رهبران دینی، دین داران و خانواده های متدین به وجود آورده و تهدیدی برای نسل جوان محسوب می شود. این پدیده در سده های اخیر، به ویژه در قرن بیستم، بخش عظیمی از جهان را فرا گرفت و حتی موجب به وجود آمدن مکاتب فلسفی الحادی و ایدئولوژی های دین ستیزی یا دین گریز گردید (۱۰).

چراغ چشم، در پژوهشی دیگر، تربیت دینی مبتنی بر الزام و اجبار، بی توجهی به عواطف جهت انتقال باورهای دینی، پرداختن به جنبه های رفتاری تربیت دینی به جای جنبه معرفتی، عدم بهره مندی از معلمان متخصص و متدین در امر تربیت دینی، نداشتن برنامه جامع تربیت دینی در تمام سنین، کارایی ضعیف مربیان قرآن و عدم توانمندی آنها در امر تدریس و عدم استفاده از وسایل کمک آموزشی را از آسیب های تربیت دینی معرفی کرده است (۱۱).

نگارش و همکاران، در پژوهشی، استفاده از روش های نادرست در تربیت اسلامی، عدم توجه به ساختار روان شناسی دوره نوجوانی، ضوابط نادرست آموزش و پرورش در سیاست گذاری ها و ارزیابی دروس دینی و قرآن، برنامه ریزی نادرست و امکانات کم مدرسه را از عوامل آسیب زا در تربیت دینی مدارس بیان کرده است (۱۲).

نوروزی، بدیعیان در تحقیقی با عنوان الگوی روابط انسانی در تربیت دینی باتأکید بر سیره امام حسین (ع)، بیان کردند در جهت تبیین الگوهای رفتاری در حوزه تربیت دینی، سیره معصومین مبین مناسب ترین الگو است. سیره امام حسین (ع) به عنوان سومین پیشوای شیعیان مبین الگویی جامع و کامل در حوزه تربیت دینی محسوب می شود (۱۳).

سبحانی نژاد و همکاران در مقاله ای به عنوان آسیب شناسی تربیت دینی در عصر جهانی شدن و راهکارهای تعامل پویا با آن عقیده داشتند جهانی شدن از پدیده های شاخص زمان حاضر است که

1 religious education

2 religious belivese

3 religious people

۲- محیط خانوادگی (که نقش مادر را از همه مهمتر می داند و نقش پدر را مکمل نقش مادر به حساب می آورد ۳- محیط آموزشی ۴- محیط اجتماعی ۵- رسانه های گروهی (۱۵).

و بالاخره اینکه المنایس ۵ با بررسی نقش دینداری در جوانان، عوامل موثر بر این اعتقادات مذهبی را در بین جوانان مورد مطالعه قرار داده و پیشنهاداتی در خصوص شناسایی مفهوم مذهبی بودن و ابعاد ارائه داده است (۱۸).

نگاهی به فعالیت های انجام شده فوق و این موضوع که یکی از مهم ترین مسائلی که توجه اغلب صاحب نظران و متخصصان تعلیم و تربیت را به خود جلب نموده، رویکرد طرح نوین «تربیت دینی» در حوزه نظام آموزش و پرورش است؛ که از آن ها به عوامل آسیبزا در حوزه تربیت دینی یاد می شود. مهم ترین مسئله در این پژوهش، گفتمان آسیب شناسی تربیت دینی با رویکرد دین گریزی است؛ و هدف از انجام آن بررسی و شناخت عوامل و متغیرهایی است که متوجه این جنبه از تربیت دانش آموزان ما در شرایط فعلی بوده و تشخیص آن، نوعی پیشگیری و در حقیقت، تلاشی مشفقانه برای افزایش مصونیت تربیت دینی ۶ از آفات است. در واقع هدف اصلی از آسیب شناسی، تکمیل و تأمین فرایندهای مناسب برای دفع یا رفع آفات و آسیب ها می باشد .

اهمیت بررسی آسیب های تربیت دینی در دانش آموزان، در این است که بررسی و تحلیل دشواری های تربیت دینی، درگرو شناخت منشأ آسیب هایی است که در تربیت دینی رخ داده است. شناخت آسیب های پیش روی تربیت دینی دانش آموزان و بررسی منشأ پیدایش این آسیب ها، کمک می کند تا در جهت رفع آن ها برنامه ریزی های دقیق تری انجام شود و از برخورد سطحی با آن ها پرهیز شود. ضرورت بررسی این موضوع در مقطع زمانی کنونی نیز به دلیل شرایط خاص فرهنگی و اجتماعی جامعه و هجوم مولفه های فرهنگ غربی به ویژه در بین جوانان و پیامدهای ناشی از آن است که انجام چنین پژوهش هایی را در این مقطع زمانی ایجاب می نماید. از این رو مسئله اصلی پژوهش حاضر این است که چه عواملی بر دین گریزی از دیدگاه دانش آموزان دوره دوم متوسطه استان کهگیلویه و بویراحمد موثرند؟

بر این اساس هدف کلی پژوهش آسیب شناسی تربیت دینی با رویکرد دین گریزی و تدوین الگوی دین پذیری مشتاقانه در دانش آموزان متوسطه دوره دوم استان کهگیلویه و بویراحمد بوده و اهداف فرعی آن شامل شناسایی عوامل دین گریزی و ارائه مدلی در این زمینه می باشد.

مواد و روش ها

پژوهش حاضر از نوع پژوهش های کیفی بود که در آن با استفاده از رویکرد نظریه داده بنیاد ۷ شمار می رود. این رویکرد، یک روش شناسی «استقرائی» کشف نظریه است که این امکان را برای پژوهشگر فراهم می آورد تا گزارشی نظری از «ویژگی های

اینکه دارای مؤلفه های اعتقادی، الزامی ۸، تجربه درونی ۲ و عمل است بر تمام شئون زندگی آدمی تأثیر گسترده ای دارد، با وجود این این نوع از تربیت چه در حالت رسمی و چه در حالت غیررسمی خود، آسیب هایی دارد که همواره آن را با چالش رو به رو کرده است (۱۷).

همچنین نوربخش، اویسی فردویی در سال ۱۳۹۵، در تحقیقی با عنوان دین داری و الگوی تربیتی خانواده ۳ بررسی تأثیرات خانواده بر رفتار دینی نوجوانان در شهر تهران) بیان نمودند که نحوه تعامل والدین ۴ با فرزندان می تواند بر رفتار فرزندان و شکل گیری شخصیت آنان تأثیر گذار باشد .

در تحقیق دیگری که توسط یزدانی و پاسبان کومله (۷) با عنوان آسیب شناسی اجتماعی دین گریزی و گرایش جوانان به فرهنگ غرب انجام شد، مشخص گردید که پدیده «دین گریزی» یکی از مشکلات اساسی جوامع انسانی است که همواره دغدغه های را برای رهبران دینی، دین داران و خانواده های متدین به وجود آورده و تهدیدهای جدی برای نسل جوان محسوب می شود.

یزدانی در تحقیق خود با عنوان آسیب شناسی اجتماعی دین گریزی و گرایش جوانان به فرهنگ غرب بیان کردند پدیده «دین گریزی» یکی از مشکلات اساسی جوامع انسانی است که همواره دغدغه هایی را برای رهبران دینی، دین داران و خانواده های متدین به وجود آورده و تهدیدهای جدی برای نسل جوان محسوب می شود. این پدیده نامیمون مشکل امروز یا دیروز بشر نیست، بلکه سابقه دیرینه دارد و همواره جوامع بشری با آن دست به گریبان بوده اند. این عنوان برای این طراحی شده است که به پدیده کم رنگ شدن عقاید دینی و مذهبی در جوانان نگریسته شود. کسانی که با تعلیم و تربیت اسلامی آشنایی دارند، می دانند که دین امری فطری است و با فطرت و طبیعت انسان سازگار است (۷).

محمودی، در تحقیقی تحت عنوان «آسیب شناسی تربیت دینی دانش آموزان دوره متوسطه دوم از نظر دبیران معارف اسلامی و مشاوران مدارس» نشان داد که به روز نبودن دانش دبیران معارف اسلامی و مربیان پرورشی، ناآشنایی برخی از معلمان و والدین دانش آموزان با خصوصیات دوره بلوغ، ناکافی بودن برنامه های پرورشی مدارس، تأثیر مخرب بیکاری فزاینده جوانان بر روحیه دینی دانش آموزان، وجود فقر در برخی از خانواده ها، الگوبرداری نامناسب برخی دانش آموزان از چهره های هنری و ورزشی، نمره محوری و تأکید بر حفظ مفاهیم از مهم ترین چالش ها و موانع تربیت دینی در دوره متوسطه دوم است.

محمدی قشلاق در تحقیق خود با عنوان بررسی هوش معنوی و اخلاق اسلامی در تربیت دینی دانش آموزان دختر دوره متوسط شهر ارومیه با نقش آموزه های اسلامی و دیدگاه های امام خمینی، عوامل زیر را به عنوان موثر در تربیت دینی دانش آموزان معرفی کردند: ۱- محیط تکوینی (قبل از تولد بچه و انتخاب همسر خوب

- 1 obligation
- 2 inner experience
- 3 family educational model
- 4 parent interaction

5 almenayes

6 immunity of religious education

7 Grounded theory approach

در گام اول پژوهش تمام مصاحبه‌ها به دقت بررسی و نکات و مضامین کلیدی کد بندی شده است. این مرحله به عنوان کد گذاری باز شناخته می‌شود.

پس از بررسی جمله به جمله و مشخص شدن داده‌های خام، برای رسیدن به کدهای اولیه کلیه جملات و عبارات، به دقت بررسی و پیام اصلی یا مفهوم کلیدی مستتر در هر یک از عبارات استخراج شد. در برخی جمله‌ها، مصاحبه‌شوندگان از اصطلاحاتی استفاده می‌کردند که مستقیماً به‌عنوان یک کد، قابل استفاده بود و در برخی موارد، مفهومی در ورای جملات پنهان بود که محقق، یک مفهوم را به آن نسبت داده و به‌صورت یک کد اولیه در نظر گرفته است. کدهای اولیه، با توجه به سنخیت و تجانس با سایر کدهای کشف‌شده، ذیل مفهوم کلان‌تری قرار گرفته و این فرایند، بارها و بارها تکرار شد تا پس از پالایش‌های مکرر، کدهای اولیه به مفاهیم و مفاهیم نیز هر یک بر اساس فرایند تجانس مفهومی، در قالب مفاهیم گسترده‌تر به‌عنوان مقوله سازمان‌دهی شدند و همین‌طور مقولات به وجود آمده نیز بر اساس منطق مقایسه‌ی مستمر، برحسب قرابت مفهومی، در سطحی انتزاعی‌تر، در قالب طبقات با یکدیگر تلفیق شدند.

در این پژوهش با تحلیل خط به خط تعداد کدهای به دست آمده ۱۶۹ کد باز بود. نمونه کدهای استخراج شده از یکی از مصاحبه‌ها در جدول شماره (۱) نشان داده شده است.

جدول ۱. کدگذاری مصاحبه هفتم

پرنکردن صحیح و متناسب اوقات فراغت آنان از جمله عوامل دین‌گریزی در بین جوانان است.
شکاف مالی بین طبقات مختلف جامعه یکی از زمینه‌های دین‌گریزی در بین جوانان است.
تشویق دانش‌آموزان به عقل‌ورزی و دانایی محوری در دین به عنوان راهبردی مطلوب می‌تواند تاثیر گذار باشد.
تأثیر منفی برنامه‌های ماهواره بر تربیت دینی دانش‌آموزان از جمله علل اصلی دین‌گریزی جوانان است.
وجود فرزندان بزرگ‌تر ناصالح در محیط خانه می‌تواند تاثیر نامطلوبی داشته باشد.
رعایت هنجارها، اعتقادات و ارزش‌هایی که دانش‌آموزان با آن زندگی می‌کنند، عامل مهمی در کاهش دین‌گریزی آنان است.
توجه به کاهش پدیده دین‌گریزی زمینه جهت‌دهی کلیه ابعاد زندگی جوانان بر اساس آموزه‌های دینی را فراهم می‌نماید.

ب: کدگذاری محوری

هدف این مرحله، تعیین رابطه بین مقوله‌های ایجاد شده در مرحله کدگذاری باز است. در این پژوهش پس از تبدیل عبارات به مفاهیم و مقولات و طبقات، با استفاده از روش، سؤال کردن و مقایسه کردن، الگوهای پارادایمی که شامل شش پارادایم («شرایط علی»، «پدیده محوری»، «شرایط زمینه‌ای»، «شرایط مداخله‌گر»، «راهبردهای کنش/کنش متقابل» و «پیامدها») است، ارائه شده است.

عمومی موضوع» پرورش دهد، درحالی‌که به‌طور همزمان، پایه این گزارش را در مشاهدات تجربی داده‌ها محکم می‌سازد». به طور کلی سه رهیافت اصلی در نظریه‌پردازی داده‌بنیاد وجود دارد که با عنوان رهیافت نظام‌مند، ظاهرشونده و ساخت‌گرایانه مشهور هستند. در این مقاله از رهیافت نظام‌مند استفاده شده است. این رهیافت برای تدوین نظریه در رابطه با یک پدیده، به صورت استقرایی مجموعه‌ای سیستماتیک از رویه‌ها را به کار می‌گیرد. داده‌های به دست آمده در این تحقیق با روش مصاحبه با هدایت کلیات و به صورت نیمه ساختار یافته گردآوری شد و مشارکت کنندگان در آن تعداد ۱۸ نفر از معلمان و مدیران آموزش و پرورش استان کهگیلویه و بویر احمد بود که به صورت نمونه گیری هدفمند انتخاب شده برای به دست آوردن اعتبار و روایی داده‌ها از دو روش بازبینی مشارکت کنندگان و مرور خبرگان غیر شرکت‌کننده در پژوهش استفاده شد.

ملاحظات اخلاقی در این پژوهش نیز مد نظر قرار گرفت که در واقع نشان‌دهنده میزان و چگونگی احترام به مشارکت کنندگان است و به همراه سوالات مصاحبه، نامه‌ای با امضای پژوهشگر ارسال شد که شامل تعهد پژوهشگر و نگهداری مفاد مصاحبه و مشخصات مشارکت کنندگان در عدم انتشار آن بوده است و ضبط مصاحبه‌ها برای استخراج نکات کلیدی با اجازه مصاحبه‌شوندگان بوده است.

یافته‌ها

۱: چالش‌ها و آسیب‌های تربیت دینی با رویکرد دین‌گریزی در دانش‌آموزان متوسطه دوره دوم از دیدگاه معلمان و مدیران کدامند؟

در پژوهش حاضر مصاحبه‌های ضبط شده پس از پیاده‌سازی، با استفاده از روش تحلیل محتوا، به صورت سطر به سطر، مفهوم‌پردازی، مقوله‌بندی و سپس بر اساس مشابهت، ارتباط مفهومی و خصوصیات مشترک بیکدهای باز، مفاهیم و مقولات (طبقه‌ای از مفاهیم) مشخص شدند. برای بررسی دقیق این سؤال، در فرایند جمع‌آوری اطلاعات که به‌صورت مصاحبه نیمه ساختار یافته انجام گرفت، دیدگاه معلمان و مدیران دوره متوسطه نسبت به دین‌گریزی دانش‌آموزان در قالب سوالات فرعی زیر مورد کنکاش قرار گرفت.

سوال اول فرعی: عوامل موثر در تربیت دینی دانش‌آموزان متوسطه دوره دوم با رویکرد دین‌گریزی کدام‌اند؟

پاسخ به این پرسش طی مراحل مطرح شده زیر داده می‌شود.

- تحلیل داده‌ها (کدگذاری)

الف: کدگذاری باز ۳

- 1 Systematic
- 2 Content analysis
- 3 Open Coding

محوری مورد مطالعه در این پژوهش « بی توجهی به پدیده دین گریزی و آسیب های تربیت دینی » است. که مشخصات مربوط به آن در جدول ۲ ارائه شده است.

پدیده محوری

با توجه به ویژگی هایی که برای تعیین مقوله محوری در نظر گرفته شد و محتوای مصاحبه ها مورد بررسی قرار گرفت، پدیده محوری

جدول ۲. مقوله ها و طبقات مربوط به پدیده محوری

شرایط	مقوله	مفاهیم
مقوله محوری	بی توجهی به پدیده دین گریزی و آسیب های تربیت دینی	بی اهمیتی نسبت به موضوع دین گریزی در میان جوانان پرداختن به مسائل و موضوعات جانبی و غیر ضروری در حوزه دین
		عدم بررسی دقیق و کارشناسانه معضل دین گریزی در دانش آموزان
		عدم توجه به عواقب دین گریزی و فاصله گرفتن جوانان از معارف دینی
		فقدان تعهد و دلسوزی لازم در بین متصدیات تربیتی و فرهنگی
شرایط علی	شرایط علی، به شرایطی گفته می شود که فاکتور اصلی، به وجود آورنده پدیده محوری باشد (استراس و کوربین، ۲۰۰۸). با تحلیل و بررسی مصاحبه ای، شرایط علی مؤثر در تحقق پدیده محوری « بی	توجهی به پدیده دین گریزی و آسیب های تربیت دینی « شناسایی شد.
جدول ۳. مقوله ها و طبقات مربوط به شرایط علی مؤثر در تحقق پدیده محوری		

شرایط	مقوله	مفاهیم
عوامل درونی	عوامل درونی	شک و تردید دانش آموزان در موضوعات و مسائل دینی
		یکی از زمینه های گریز جوانان از مذهب، ایمان سطحی و قشری جوانان است
		دنباله روی از خواسته های نفسانی و لذت طلبی بدون توجه به حدود شرعی
		ارتکاب گناه و احساس ناتوانی در رهایی از بار گناهان
		شرایط روحی - روانی نامطلوب
		فرار از مسئولیت و انجام تکلیف دینی
		فقدان برنامه مشخص برای زندگی
		ناامیدی نسبت به آینده
		فقدان انگیزه و علاقه درونی به دین
		عادت ها و افکار منفی فرد در قبال موضوعات دینی
عوامل بیرونی	عوامل بیرونی	تعصبات منفی در زمینه های ناهمساز با دین
		تأثیر منفی برنامه های ماهواره بر تربیت دینی دانش آموزان
		جایگزینی تعلیم به جای تفکر
		استفاده نامناسب از فضای مجازی
		شکاف بین گفته ها و عمل کسانی که ادعای دینداری دارند
		ناتوانی متولیان دینی در برابر شبهات و سوالات دینی جوانان
		پایبند نبودن برخی از خانواده ها به آداب و رسوم دینی
		آمیخته شدن آموزه های اصیل دین با خرافات و مسائل خارج از دایره دین و عقل
		القای موضوع ناتوانی دین در حل مشکلات
		عدم درک نیازها و مشکلات نسل جوان
شرایط زمینه ای	زمینه بیانگر مجموعه خاص شرایطی است که درون آن راهبردهای کنش/ واکنش صورت می پذیرد (استراس و کوربین: ۱۳۸۵). چنانچه در جدول ۴ ملاحظه می شود، عوامل زمینه ای که موجب پدیده محوری « بی توجهی به پدیده دین گریزی و آسیب	های تربیت دینی « در دانش آموزان دوره متوسطه شده است، در سه محور: ویژگی های سنی و جنسیت، ویژگی های اقتصادی و ویژگی های فرهنگی-اجتماعی می باشد.

جدول ۴. مقوله‌ها و طبقات مربوط به شرایط زمینه ای

شرایط	مقوله‌ها	مفاهیم
شرایط زمینه ای	ویژگی های سنی و جنسیت	بحران دوره نوجوانی و مشکلات نوجوان در این دوره سنی الگو برداری نامناسب برخی از دانش آموزان از چهره های هنری و ورزشی پسران معمولاً بیشتر از دختران دین گریز هستند.
	ویژگی های اقتصادی	عدم رعایت تناسب سنی در روابط دوستانه فقر و مشکلات اقتصادی در خانواده بیکاری فزاینده در بین جوانان رفاه و آسایش بیش از حد لازم در زندگی شکاف مالی بین طبقات مختلف جامعه
شرایط مداخله گر	ویژگی های فرهنگی - اجتماعی	تضاد فرهنگ خانه با ارزشهای اجتماع جو حاک بر روابط دوستان و همسالان وجود فرزندان بزرگ تر ناصالح در محیط خانه ناکافی بودن امکانات تفریحی ناکافی بودن فضای ورزشی مناسب برای دانش آموزان
	شرایط مداخله گر	به عنوان شرایط مداخله گر در به کارگیری راهبردهای لازم جهت رفع پدیده محوری « بی توجهی به پدیده دین گریزی و آسیب های تربیت دینی » در دانش آموزان دوره متوسطه ، استخراج شدند.
شرایط مداخله گر	تسهیل گر یا محدودکننده راهبردهایی هستند که درون یک زمینه خاص قرار دارند. در این پژوهش، بر اساس نظر مشارکت کنندگان، دو فاکتور اساسی: سخت گیری های بی مورد و فقدان برنامه ریزی مناسب را	

جدول ۵. مقوله‌ها و طبقات مربوط به شرایط میانجی

شرایط	مقوله‌ها	مفاهیم
میانجی	سخت گیری های بی مورد	نمره محوری و تأکید بر حفظ مباحث دینی کاهش مشارکت دانش آموزان در مباحث دینی سرخوردگی دانش آموزان از متولیان دینی اخلاق و رفتار نامناسب برخی از معلمان دینی سخت گیری بی مورد والدین نسبت به رفتار و گفتار فرزندان
	فقدان برنامه ریزی مناسب	عدم درک نیازها و مشکلات نسل جوان ناآشنایی برخی از معلمان و والدین دانش آموزان با خصوصیات دوره بلوغ عدم توجه محتوای درسی معارف اسلامی بیه نیازهای به روز نبودن دانش دبیران معارف اسلامی و مربیان پرورشی عدم کارایی برنامه های پرورشی مدارس یر نکردن صحیح و متناسب اوقات فراغت دانش آموزان در منزل به روز نبودن کتاب ها و مجلات حوزه علوم دینی
راهبردهای کنش / کنش متقابل	نتایج به دست آمده از مصاحبه ها نشان می دهد، در این پژوهش بر مبنای نظرات و پیشنهاد های مشارکت کنندگان، " معرفی شایسته دین و دین پذیری مشتاقانه " و " پیاده سازی و عملیاتی	کردن احکام دین " را در اجرای فعالیت های پژوهشی به دلیل « بی توجهی به پدیده دین گریزی و آسیب های تربیت دینی » را پیشنهاد داده اند.

جدول ۶. مقوله‌ها و طبقات مربوط به راهبردها

شرایط	مقوله‌ها	مفاهیم
راهبردها	معرفی شایسته دین و دین‌پذیری مشتاقانه	طرح خردمندانه دین و تعالیم الهی
		معرفی موضوعات اساسی در دین و پرهیز از مسائل حاشیه‌ای
		بررسی دقیق و کارشناسانه معضله دین‌گریزی در دانش‌آموزان
		ارائه طرح سازگاری دین و علم
		معرفی ابعاد مختلف دین از طریق رسانه‌های گروهی
		تشویق دانش‌آموزان به به‌فعالیت‌های کوشگرانه و علمی در حوزه دین
		مهیا نمودن شرایط مساعد جهت آموزش معارف دینی
		آسیب‌شناسی تربیت دینی در بین دانش‌آموزان
		تشویق دانش‌آموزان به عقل‌ورزی و دانایی محوری در دین
		رعایت هنجارها، اعتقادات و ارزش‌هایی که دانش‌آموزان با آن زندگی می‌کنند
پیاده‌سازی و عملیاتی کردن احکام دین		تأکید بر مهارت‌های حرفه‌ای معلمان و توانمندی آنها در عمل و اجرای برنامه درسی در کلاس درس
		متناسب کردن محتوا با انگیزش، عاطفه و شناخت دانش‌آموزان
		استفاده ترکیبی از روش‌های عینی و ذهنی در آموزش مفاهیم دینی
		توجه آموزه‌های دینی در ابعاد اقتصادی و اجتماعی
پیامدها		در این تحقیق پیامدهای مورد انتظار از انجام راهبردها، این‌گونه ترسیم شدند که: ارتقای سطح معرفت دینی و گرایش به آموزه‌های دینی را متعهد می‌گردد.

جدول ۷. مقوله‌ها و طبقات مربوط به پیامدها

شرایط	مقوله‌ها	مفاهیم
پیامدها	ارتقای سطح معرفت دینی و دین‌پذیری مشتاقانه	تهیه برنامه زندگی هدفدار مبتنی بر دین
		جهت‌دهی کلیه ابعاد زندگی جوانان بر اساس آموزه‌های دینی
		پذیرش و تعهد در قبال انجام آداب و رسوم دینی
		ایمنی بخشی و امیدواری نسبت به آینده در سایه تعالیم دینی

ج: کدگذاری انتخابی

کدگذاری انتخابی (بر اساس دو مرحله قبلی کدگذاری) مرحله اصلی نظریه‌پردازی است. به این ترتیب که طبقه محوری را به شکل نظام‌مند به دیگر طبقه‌ها ربط داده و آن روابط را در چارچوب یک روایت ارائه کرده و طبقه‌هایی را که به بهبود و توسعه بیشتری نیاز دارند اصلاح می‌کند. در این مرحله پژوهشگر برحسب فهم خود از متن پدیده مورد مطالعه، چارچوب یا مدل پارادایم را به صورت روایتی عرضه می‌کند یا مدل پارادایم را به هم می‌ریزد و به صورت ترسیمی نظریه نهایی را نشان می‌دهد (دانایی‌فرد و آذر، ۱۳۸۹، نقل در حسنعلی‌پور و همکاران، ۱۳۸۹). نظریه‌پردازان داده‌بنیاد، نظریه خود را در سه شکل ممکن ارائه می‌دهند: ۱. الگوی کدگذاری بصری، ۲. مجموعه‌ای از قضایا (یا فرضیه‌ها) و ۳. داستانی که به شکل روایتی نوشته می‌شود (کرسول، ۲۰۰۵، نقل در دانایی‌فرد و امامی، ۱۳۸۶). بنابراین در این پژوهش با توجه به اطلاعات به دست آمده در مرحله کدگذاری باز و کدگذاری محوری، با استفاده از روش روایتی به ترسیم الگوی پارادایمی می‌پردازیم.

ندارد. اگر انسان ها به دریافت صحیح از دین الهی نایل آیند، در هیچ رتبه ای، از دین نمی گریزند! بر این اساس دین گریزی به عنوان یک پدیده اجتماعی، عینی و رفتاری، معلول ماهیت و ذات خود دین نیست، بلکه علت یا علل دین گریزی را در خارج از قلمرو دین و آموزه های دینی باید جست و جو کرد. بی شک عوامل متعددی ممکن است زمینه دین گریزی و دین ستیزی را فراهم می آورند که با توجه به نتایج پژوهش حاضر در قالب شرایط علی نشان داده شده است. بر این اساس علل دین گریزی دانش آموزان در دو مقوله کلی عوامل بیرونی و عوامل درونی خلاصه شده است. در این میان شرایط محوری غفلت از پدیده دین گریزی و آسیب های تربیت دینی نیز به عنوان فاکتور مهم و کلیدی بر دین گریزی تاثیر گذار بوده و زمینه های این پدیده را می توان در " ویژگی های سنی و جنسیت"، " ویژگی های اقتصادی" و " ویژگی های فرهنگی-اجتماعی" جستجو نمود. همچنین شرایط دیگری تحت عنوان شرایط میانجی یا مداخله با ارائه مقوله هایی چون "سخت گیری های بی مورد" و "فقدان برنامه ریزی مناسب"، پدیده دین گریزی را تحت تاثیر خود قرار داده اند.

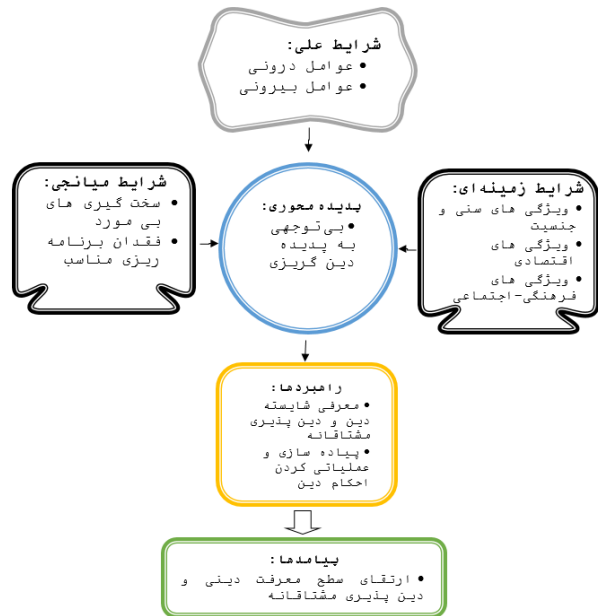
بر اساس نظر معلمان و مدیران شرکت کننده در پژوهش پیشنهاداتی ارائه شد که مقوله محوری آن "معرفی شایسته دین و دین پذیری مشتاقانه" و "پیاده سازی و عملیاتی کردن احکام دین" بود. پیامدهایی که دین گریزی در این زمینه داشته است را می توان با اتخاذ یک رویکرد «عقلانی به دین» به حداقل رسانده و موجبات "ارتقای سطح معرفت دینی و دین پذیری مشتاقانه" را فراهم نمود.

بدین منظور پژوهش حاضر، می تواند با معرفی ابعاد مختلف دین گریزی و ارائه طرحی جهت ارتقای سطح معرفت دینی و دین پذیری مشتاقانه، مدیران و برنامه ریزان را در سطح کلان برای اتخاذ تدابیر لازم و کارآمد یاری نماید.

در این راستا، مصاحبه شوندگان راهکار اصلی را در این زمینه بر انتخاب روش منطقی و عقلانی قرار داده و روشی منطبق با احساس نیاز قلبی و برگرفته از شناخت و معرفت دینی در جوانان را پیشنهاد داده اند.

معلمان و مدیران شرکت کننده در پژوهش اظهار نمودند که فرهنگ سازی در زمینه انتخاب روش عقلانی و روشنفکرانه به دین و تربیت دینی یکی از اساسی ترین گام هایی است که باید در این زمینه برداشته شود و در مرحله بعد بر پیاده سازی و عملیاتی کردن احکام دین تاکید داشته اند.

۳-۲-۴: قسمت سوم اعتبار سنجی یافته های پژوهش در این تحقیق به منظور اعتبارسنجی (اعتبار سازه (تأیید پذیری)، روایی بیرونی (انتقال پذیری)، روایی درونی (باورپذیری) و پایایی (اطمینان پذیری)) اقدامات زیر انجام شد.

شکل ۱. الگوی آسیب شناسی تربیت دینی با رویکرد دین گریزی از دیدگاه معلمان و مدیران آموزش و پرورش

مدل نهایی

روایت مفهومی یا شرح داستان حاصل از تحلیل داده ها در تئوری زمینه ای برای مدل دین گریزی دانش آموزان دانش آموزان دوره متوسطه به شرح زیر است:

«در دوره های مختلف تاریخی، پیوسته عواملی به صورت پیدا و پنهان، دین داری را تهدید نموده و در دوره معاصر این عوامل بیشتر از هر زمان دیگری به ویژه در بین نوجوانان و جوانان دیده می شود. یکی از این آسیب های تربیت دینی، دین گریزی است که برای برخورد با آن لازم است ابتدا ابعاد مختلف آن شناسایی شود و سپس آن را علاج کرد. به طور کلی باید گفت اگر دین گریزی به معنای ترک کردن و رها کردن دین باشد، هیچ کس نمی تواند به طور کامل با دین قطع رابطه کند؛ زیرا دین داری یک امر فطری است و از انسان جدا نمی شود. ولی ممکن است دینداری افراد برای مدتی کم رنگ و ضعیف شود یا فردی دین خود را تغییر داده و دین دیگری را انتخاب نماید، اما هیچ کس نمی تواند برای همیشه بی دین باشد! پس دین گریزی به این معنا امکان ندارد. ولی در صورتیکه دین گریزی به معنای کم رنگ شدن ایمان و کم نور شدن چراغ دین در زندگی افراد باشد، باید گفت این امر واقعیت دارد و بسیاری از افراد ممکن است در شرایط خاصی برای مدتی کوتاه یا طولانی از دین و دین داری فاصله بگیرند و این اختصاص به دین خاصی هم ندارد، بلکه دامن گیر همه ادیان و مکتب ها است. البته علت دین گریزی در همه ادیان یکسان نیست. در ادیان مختلف ممکن است علل دین گریزی مربوط به خود دین باشد ولی در مورد اسلام باید ریشه های دین گریزی را در خارج از قلمرو دین و آموزه های دینی جست و جو کرد.

همچنین باید گفت که در ذات ادیان الهی که دست ناپاک تحریف به آنها نرسیده باشد هیچ فاکتور دین گریزانه ای وجود

جدول ۸. روش‌های اعتبارسنجی پژوهش حاضر

تکنیک‌های اعتبارسنجی در این پژوهش: ۱- مراحل انجام تحقیق اعم از جمع‌آوری داده‌ها، تحلیل و شکل‌گیری درون‌مایه‌ها در پژوهش شرح داده شد و نحوه کدگذاری و استخراج مفاهیم مقوله‌ها و طبقات و کدگذاری محوری و انتخابی تشریح گردید. ۲- چگونگی انجام کار در اختیار استاد ناظر و چند نفر دیگر از معلمان و مدیران قرار داده شد تا صحت نحوه انجام پژوهش تأیید گردد...	اعتبار سازه (تأیید پذیری) ۱
تکنیک‌های اعتبارسنجی در این پژوهش: شرح مشخصات مصاحبه‌شوندگان: انتخاب نمونه بر اساس تخصص در زمینه‌ی دوره‌های آموزشی و آشنایی با آموزش و پرورش و ارائه مشخصات آن‌ها از نظر تحصیلات و تجربه‌ی شغلی مربوط به آن انجام شد	روایی بیرونی (انتقال‌پذیری) ۲
تکنیک‌های اعتبارسنجی در این پژوهش: ۱- پژوهشگر با توجه به علاقه و سوابق کاری با این محیط آشنا بوده و تماس طولانی داشته است. ۲- تطبیق توسط مشارکت‌کنندگان: ۴ نفر از مشارکت‌کنندگان گزارش‌های نهایی مرحله‌ی نخست فرآیند تحلیل و مقوله‌های به‌دست‌آمده را بازبینی کردند. ۳- بررسی خبرگان غیر مشارکت‌کننده: ۳ نفر از استادان دکتری تعلیم و تربیت، پارادایم کدگذاری محوری را بررسی نمودند	روایی درونی (باورپذیری) ۳
تکنیک‌های اعتبارسنجی در این پژوهش: برای تأمین معیار قابلیت اطمینان نیز فرایند انجام مطالعه در اختیار استاد ناظر باسابقه در زمینه‌ی پژوهش‌های کیفی قرار گرفت. آن‌ها پس از بازنگری فرایند مطالعه، نتایج پژوهش را مورد تأیید قرار دادند.	پایایی (اطمینان‌پذیری) ۴

- 1 Confirmability
- 2 Transferability
- 3 Credibility
- 4 Dependability

نتیجه گیری

بر اساس نتایج به دست آمده در این پژوهش، آسیب های موجود و علل دین گریزی در هر کدام از حوزه های مورد بحث، نشان دهنده عدم انتخاب رویکرد عقلانی به دین بوده، و بیشتر ناشی از برداشت های نادرست افراد از تربیت دینی است که در نهایت به عمل ناثواب و نادرست منجر می شود. علل این موضوع ممکن است که ناشی از تعصبات فردی و جمعی، سخت گیری های بی جهت، تمایلات ملی و مذهبی و از همه مهمتر کج فهمی یا فهم سطحی از دین و آموزه های دینی باشد. مقوله فرهنگی و عوامل مرتبط با آن بیشتر بر عادت ها و افکار و تعصبات منفی اشاره دارد که در سطح افراد، گروه ها و جامعه بروز می یابد و منجر به ترویج فرهنگ غلط و نهادینه شدن تعصبات و افکار ناکارآمد به دین می گردد. در این راستا، مصاحبه شوندهگان راهکار اصلی را در این زمینه بر انتخاب روش منطقی و عقلانی قرار داده و روشی منطبق با احساس نیاز قلبی و برگرفته از شناخت و معرفت دینی در جوانان را پیشنهاد داده اند. بر این اساس باید گفت که همراه ساختن عمل (کاربرد) و علم دینی (نظریه) در درون برنامه های پیش بینی شده برای دین پذیری دانش آموزان باید در اولویت خط مشی ها و سیاست های آموزشی قرار گیرد به طوری که با انتخاب محتوای گوناگون نظری و عملی متناسب با نیازهای فراگیران و انتخاب روش های یادگیرنده-محور و مبتنی بر فعالیت وی می توان به این مهم دست یافت.

لازمه اجرای چنین رسالتی نیازمند ارائه برنامه ای مدون و جامع در ابعاد مختلف بوده و همکاری و همیاری همزمان مردم و مسئولان را می طلبد. برنامه ای که فراگیران آن به وسعت تمام مردم جامعه می باشد و در آن هم از بعد فرهنگی باید اطلاعات و معلومات جوانان را درباره دین و آموزه های دینی افزایش داد و هم بر توانمندی های آنان در زمینه هایی چون اجرای فرائض، مباحثه دینی، نوشتن و خواندن تفسیری و انتقادی درباره دین تأکید نمود. به علاوه، باید نگرشها و تفکرات و علاقه مندی آنها را به دین پرورش داد به گونه ای که حس شایستگی دینی در آنان افزایش یابد.

References

- Salehizadeh, Mohammad Esmaeil and Mohammadi, Ruhollah (2015) Pathology of religious education of youth in matters of worship from the perspective of verses and hadiths, two quarterly journals of education in Quran and Hadith, Ilam University, No. 1
- Azarbayjani, Masoud and Mousavi Asl, Seyed Mehdi (2016) Introduction to the Psychology of Religion, Tehran, Samat Shokouhi Publishing, Abdolhossein (2004) Education and its stages, Mashhad Publishing
- Rafipour, Faramarz (1374) Exploration and Conceptions, Tehran, Publications of Publishing Company
- Khosrow Panah Dezfuli (Abdolhossein (2007). Pathology of Religious Society, Qom, Maaref Publishing
- Delshad Tehrani, Mostafa (2016) The Pathology of Religion and Religiosity in Nahj al-Balagheh, Tehran, Darya Publications Fourth Edition
- Bahrani, Mohammad (2004) Religiosity of factors and means in the light of the Qur'an, Journal of Qur'anic Studies, Special Issue of the Qur'an and Social Harms, No. 37,38.
- Yazdani, Mohammad and Pasban Komala, Seyed Mohammad Javad, 2016, Social pathology of apostasy and youth tendency to Western culture, World Conference on Psychology and Educational Sciences, Law and Social Sciences at the beginning of the third millennium, Shiraz ,, <https://civilica.com/doc/516925>
- Khasi, Fatemeh (2011). The pathology of religiosity in today's Iranian society (based on verses and hadiths), Ilam, publisher Johar Hayat
- Delbari, Seyed Mohammad (1387). Damages of religious education (from the perspective of the martyr Ayatollah Dr. Beheshti), Journal of Science, Quran and Hadith: Qom, Abbasi, Mohammad (2007) Factors of apostasy and youth tendency to Western culture, Knowledge No. 116
- Abbasi, Mohammad (2007) Factors of apostasy and youth tendency to Western culture, Knowledge No. 116
- Cheragh Cheshmeh, Abbas (1386). Pathology of religious education in schools, book review, 42: 57-62.
- Writing, Hamid and Daman Pak Moghadam, Nahid (2009) Injuries of religious education in Qom middle schools and management strategies for its

treatment, Journal of Cultural Management, third year, fifth issue

13. Norouzi, Ali and Badieian Razieh (2009) The Model of Human Relations in Religious Education with Emphasis on the Life of Imam Hussein (AS), Quarterly Journal of Religious Thought, Shiraz University, 33.

14. Sobhaninejad, Mehdi, Afshar, Abdullah and Reza Zarchi, Reza (2010) The Pathology of Religious Education in the Age of Globalization and Strategies for Dynamic Interaction with It, Shahed University Journal, Volume 17, Number 42

15. Mohammadi Gheshlagh, Parivash (1397) The study of spiritual intelligence in educating the religion of high school students in Urmia with the role of Islamic teachings and the views of Imam Khomeini (RA) Ethical Research, 8th year, No. 4.

16. Moafi, Leila and Ashrafi, Abbas (2013) Factors Affecting Religiosity and Religion of Youth from the Perspective of Youth, Journal of Knowledge, 22, No. 194

17. Rahmanpour, Mohad and Mirshah Jafari, Seyed Ebrahim (2016). Injuries of religious education and providing appropriate solutions from the perspective of experts with a curriculum planning approach, 24 (32) 31-52.

18. Almenayes. J (2015). Empirical Analysis of Religiosity as Predictor of Social Media Addiction, Vol 4, No 10.